

PARKINSON KASALLIGIDA QO‘LLANILADIGAN YANGI FARMAKOLOGIK TERAPIYALAR

Alfraganus Universiteti Tibbiyot fakulteti
davolash ishi 3 - kurs yo‘nalishi
talabasi Rahmatullayeva Zebiniso Xolxo'ja qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Parkinson kasalligining patogenez mexanizmlari, an'anaviy farmakologik davolash usullari va so'nggi yillarda ishlab chiqilgan yangi terapiya strategiyalari yoritilgan. Yangi farmakologik preparatlar qatoriga adenosin A2A retseptor antagonistlari, gen terapiyasi asosidagi dori vositalari, neyroprotektiv agentlar, immunomodulyator preparatlar va hujayra terapiyasi bilan bog'liq farmakologik yondashuvlar kiradi. Maqolada ushbu dori vositalarining samaradorligi, klinik qo'llanilishi, afzalliklari va kamchiliklari ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Parkinson kasalligi, farmakologik terapiya, dopamin agonistlari, A2A antagonistlari, gen terapiya.

Ключевые слова: Болезнь Паркинсона, фармакологическая терапия, агонисты дофамина, A2A антагонисты, генная терапия.

Keywords: Parkinson's disease, pharmacological therapy, dopamine agonists, A2A antagonists, gene therapy.

Parkinson kasalligi (PK) — markaziy asab tizimining progressiv neyrodegenerativ kasalligi bo'lib, asosan substantia nigradagi dopamin ishlab chiqaruvchi neyronlarning degeneratsiyasi bilan kechadi. Dunyo bo'yicha 65 yoshdan oshgan har 1000 kishidan 1–2 nafari ushbu kasallikka chalinadi. Kasallikning asosiy klinik belgilari — tremor, rigidlik, bradikineziya va muvozanat buzilishidir. XX asr o'rtalaridan beri Levodopa Parkinson kasalligida “oltin standart” hisoblanib kelmoqda. Biroq uzoq muddatli qo'llashda motor fluktuatsiyalar va diskineziyalar kabi nojo'ya ta'sirlar kuzatiladi. Shu bois zamonaviy ilmiy tadqiqotlar yangi farmakologik vositalarni ishlab chiqishga qaratilgan. Parkinson kasalligi dopaminergik

neyronlarning apoptoz jarayonlari, oksidativ stress, mitoxondrial disfunktsiya va α -sinuklein oqsillarining patologik agregatsiyasi natijasida rivojlanadi. Neyroinflammasiya ham kasallik patogenezida muhim rol o'ynaydi. An'anaviy farmakologik terapiyalar Levodopa + karbidopa/benserazid – eng samarali preparat, biroq uzoq muddatda diskineziyalar paydo qiladi. Dopamin agonistlari (pramipeksol, ropinirol, rotigotin) – erta bosqichlarda samarali, lekin uyqu buzilishi, halusinatsiya chaqirishi mumkin. MAO-B inhibitörlari (selegilin, rasagilin) – dopamin parchalanishini sekinlashtiradi. COMT inhibitörlari (entakapon, opikapon) – levodopa samaradorligini oshiradi. Yangi farmakologik terapiyalar ;Adenozin A2A retseptor antagonistlari Istradefilin – dopaminergik tizimni to'g'ridan-to'g'ri ta'sirlantirmasdan motor simptomlarini yengillashtiradi, diskineziya xavfini kamaytiradi. Gen terapiyasi asosidagi dorilar; adeno-assosiasiyalangan virus (AAV) vektorlari yordamida dopamin sintezida ishtirok etuvchi ferment genlarini nigra-striatal tizimga yetkazish imkoniyati. Hozirda klinik sinov bosqichida bo'lib, AAV-GAD terapiyasi ijobiy natijalar ko'rsatmoqda. Safinamid – MAO-B inhibitörü, glutamat modulyatori sifatida neyroprotektiv xususiyatga ega. Coenzyme Q10, kreatin, uratni ko'taruvchi preparatlar – oksidativ stressni kamaytirishga qaratilgan, ammo samaradorligi cheklangan. Immunomodulyator terapiya α -sinuklein agregatsiyasiga qarshi monoklonal antitanachalar ishlab chiqilmoqda (prasinezumab). Maqsad – patologik oqsil to'planishini kamaytirish va neyronlarni himoya qilish. Mezenximal ildiz hujayralaridan olingan dori shakllari dopaminergik neyronlarni qayta tiklash imkonini beradi. Hozircha tajriba bosqichida.

Klinik tadqiqotlar natijalari; so'nggi 5 yil ichida o'tkazilgan tadqiqotlarda: Istradefilin qo'llangan bemorlarda "ON" davrlar sezilarli uzaygani qayd etilgan. Safinamid kombinatsion terapiyada levodopa samaradorligini oshirgan. Gen terapiyasi dastlabki sinovlarda motor simptomlarni 20–30% ga kamaytirgan.

Yangi dorilarning uzoq muddatli xavfsizligi to'liq o'rganilmagan. Gen terapiya va immunoterapiya yuqori narx va texnologik murakkablik bilan cheklangan. Klinik qo'llanilish uchun keng ko'lamli tadqiqotlar zarur.

Xulosa:

Parkinson kasalligida farmakologik davolash doimiy takomillashib bormoqda. Levodopa va dopamin agonistlari hanuzgacha asosiy preparatlar hisoblanadi, biroq yangi dorilar – A2A retseptor antagonistlari, safinamid, gen terapiya asosidagi preparatlar va immunomodulyatorlar – kelajakda davolash samaradorligini oshirishda muhim o‘rin tutadi. Ularning keng joriy etilishi uchun uzoq muddatli klinik tadqiqotlar zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kalia LV, Lang AE. "Parkinson's disease." Lancet. 2015;386(9996):896–912.
2. Stocchi F, Rascol O. "New pharmacological approaches to Parkinson's disease." Lancet Neurol. 2019;18(6):559–572.
3. Olanow CW, Schapira AH. "Therapeutic prospects for Parkinson's disease." Ann Neurol. 2018;83(6):980–993.
4. Poewe W, Seppi K, Tanner CM, et al. "Parkinson disease." Nature Reviews Disease Primers. 2017;3:17013.
5. Ferreira JJ, Lees A, Rocha JF, Poewe W. "Safinamide for the treatment of Parkinson's disease." Expert Rev Clin Pharmacol. 2018;11(6):513–524.